

SPECIALNO-PEDAGOŠKA OBRAVNAVA PREDŠOLSkih OTROK Z MOTNJAMI V DUŠEVNEM RAZVOJU

Marija Kavkler

UDK 616.89-007.6-053.4

DESKRIPTORJI: otrok; razvoj; motnje; duševna zaostalost; izobraževanje duševno zaostalih; otrok predšolski

THE ROLE OF A SPECIAL EDUCATION TEACHER IN THE TREATMENT OF MENTALLY HANDICAPPED PRESCHOOL CHILDREN

DESCRIPTORS child development disorders; mental retardation; education of mentally retarded; child preschool

IZVLEČEK – V članku so prikazane karakteristike otrok z motnjami v duševnem razvoju po stopnjah prizadetosti. Poudarek je na opisu motenj oziroma nezadostno razvitih sposobnosti, ki terjajo specialno pedagoško pomoč otrokom v predšolskem obdobju. Predstavljena so nekatera področja dela z otroki na različnih stopnjah duševnega razvoja. Težko duševno prizadeti otroci ne morejo sodelovati v obravnavah, zato svetujem staršem načine dela z njimi. Na koncu so omenjeni normalno inteligentni otroci, pri katerih je pričakovati specifične učne težave v osnovni šoli.

ABSTRACT – In the article, the characteristics of mentally handicapped children with various degrees of handicap are presented. The description of the forms of handicap respectively underdeveloped capacities which require special education in the preschool period is outlined. Some areas of work with children with different degrees of mental handicap are described. Profoundly mentally retarded children are not able to participate in treatment, and some forms of care are therefore explained to their parents. In the end, children of normal intelligence who are expected to have some learning difficulties in the elementary school, are dealt with.

Številne raziskave kažejo, da so prva otroška leta čas izredno intenzivnih sprememb v centralnem živčnem sistemu. Plastičnost možganov v zgodnji razvojni dobi je temelj za učenje in zgodnjo terapijo.

Duševno manjrazvit otrok ni le umsko prizadet, ampak ima motnje tudi v telesnem, gibalnem, govornem, čustvenem in socialnem razvoju. Okvaro lahko omilimo, če začnemo že v zgodnjem otroštvu razvijati sposobnosti, ki jih je še mogoče razviti.

Vse to govori v prid obravnavi predšolskih duševno manjrazvitih otrok. Pri usposabljanju in vzgoji prizadetega otroka je treba imeti veliko dobre volje, potrpljenja, vztrajnosti, ljubezni in doslednosti. S pomilovanjem in stalno pomočjo otroku le škodujemo in ga oviramo v razvoju.

Misel: »Saj se v prvih letih ne da nič narediti!« naj ne bo moto vzgojiteljev, še zlasti pa ne staršev.

Lastnosti težko duševno manjrazvitih otrok

Po kriterijih Svetovne zdravstvene organizacije je v SRS 2300 težko duševno manjrazvitih oseb. Zanje velja aksiom, ki pravi: »Čim večje je odstopanje od

povprečja, tem večje in številnejše so individualne razlike med posamezniki skupine. Večja odstopanja so vezana tudi na več motenj.«

Glavna značilnost te skupine so slabo razvite intelektualne sposobnosti. Pri njih so opazne telesne deformacije, nestabilna motorika z negotovo hojo in stereotipni gibi glave in trupa.

Omejen je razvoj na govornem področju, skrbi zase in delovnih navad. V vedenju prevladujejo nagoni. Potrebujejo stalno skrb in nego. Niso se sposobni niti habilitirati niti socializirati. Z daljšim treningom dosežejo osnovne higienske navade in se izučijo za zelo enostavna dela.

Svetovanje staršem. Z otroki na taki stopnji razvoja je težko vzpostaviti stik, saj običajno reagirajo burno na spremembo okolja in tuje ljudi. Pri ambulantnem delu predvsem poudarjamo svetovanje staršem. Njihova pričakovanja niso stvarna, zato jih je treba opozarjati na otrokove sposobnosti.

Temelj vsega razvoja je motorika, zato naj bo poudarek na njej. Otroka morajo razgibavati, ga učiti prijemanja, ogledovanja predmetov . . . Ponuditi mu je treba predmete z močnimi perceptivnimi učinki. Otroci sami ne kažejo dovolj zanimanja za okolje, ampak je njihovo zanimanje bolj vezano nanje same, na hrano in posamezne predmete.

Staršem svetujemo:

- da se razvesele vsakega otrokovega napredka;
- da vadijo aktivnosti le kratek čas, a vsak dan;
- da otroka spodbujajo in hvalijo;
- da ga uče istočasno le eno aktivnost;
- da uporabljajo vedno iste besede za iste reči;
- da niso prezahtevni, saj se jim sicer otrok utegne upreti.

Od odnosa staršev in drugih vzgojiteljev je odvisno, ali bo otrok postal srečen odrasli.

Lastnosti težje in zmerno duševno manjrazvitih oseb

Leta 1985 je bilo v SR Sloveniji 9320 težje in zmerno duševno manj razvitih oseb. Zanje je značilno, da kasneje shodijo in spregovore (od tretjega do petega leta); to zlahka opazi tudi okolica.

Omejeni so v gibanju in zadovoljevanju osnovnih potreb. Ne morejo samostojno skrbeti zase. Sposobni pa so vzpostaviti stik z okoljem, zadovoljiti osnovne higienske navade in se izučiti enostavnih del.

Svetovanje staršem. Pri otrocih do četrtega ali petega leta je ambulantno delo bolj vezano na svetovanje staršem, in sicer:

- svetovanje glede pravilnega navajanja na uživanje hrane in pijače;
- življenjsko-praktična vzgoja, ki se nanaša na pridobivanje osnovnih higienskih navad in oblačenje;
- razvijanje gibalnih spretnosti, kamor spadajo vaje za razvoj osnovnih motoričnih aktivnosti in razgibavanje ter sproščanje z gibalnimi igrami; mnogi so dovzetni tudi za glasbeno-ritmične igre;

– manjrazviti otroci pogosto povzročajo staršem veliko skrbi, s tem da ne kažejo želje po igri; otroku je treba zbuditi veselje do igre, ne pa ga prepustiti razmetavanju in razbijanju igrač; zanj je najpomembnejša zgodnja pomoč v obliki igre; z igro in z izkušnjami, ki jih v igri dobi, se postopoma tudi socializira; igra mu pomaga pri vsestranskem razvoju, ga razvedri in uči; starši si morajo vzeti čas in dati otroku primerno igračo ter ga naučiti igre; z njo naj razvijajo perceptivne sposobnosti; starši ponavadi ne vedo najbolje, katere igrače in igre so primerne, zato potrebujejo povsem konkretne nasvete;

– z govorom se ukvarja logoped; vedno pa vsi poudarjamo, da naj dajejo otroku kratka, jasna navodila; preverjajo naj razumevanje navodil z izvedbo (npr.: Stopi na stol!);

– za ustrezno vključevanje v družbo je pomembno prilagojeno vedenje; izkušnje v igri veliko pripomorejo k boljši socializaciji.

Starši morajo biti pri vzgoji dosledni, vendar naj je ne zamenjujejo z dresuro.

Ambulantno delo. Po četrtem letu je večina otrok že sposobna sodelovati v obravnavi. Nanizali bomo nekaj področij dela z otrokom:

– razvijanje ročnih spretnosti in ob tem spoznavanje lastnosti predmetov (s prelaganjem, nizanjem, sestavljanjem, likovnimi zaposlitvami . . .);

– urjenje grobe motorike (posnemovalne igre s skoki, počepi);

– razvijanje količinskih predstav (veliko, malo, ena . . .);

– spoznavanje bližnjega okolja, tudi ob slikovnem gradivu;

– razvijanje osnovnih oblik skrbi zase (obleka, obutev, hrana).

Zahteve in materiale je treba prilagoditi sposobnostim posameznika, konkretizirati vsa navodila in stalno spodbujati otroka, da konča začeto nalogo.

Njihova pozornost je kratkotrajna, zato je treba materiale in zaposlitve često menjati.

Lastnosti lažje duševno manjrazvitih otrok

V letu 1985 je bilo po normativih Svetovne zdravstvene organizacije v Sloveniji 35.325 lažje duševno manjrazvitih oseb. 1,8% šoloobveznih otrok je obiskovalo šolo s prilagojenim programom.

V predšolskem obdobju se ti otroci malo razlikujejo od sovrstnikov, zato okolje ni pozorno nanje.

V obdobju med tretjim in četrtem letom opazimo zakasnel govorni razvoj in okrnjene gibalne sposobnosti. Strokovnjak opazi še: slabšo sposobnost koncentracije in konkretnega mišljenja, ročno nespretnost, neustrezne grafomotorne sposobnosti, skromne količinske predstave, emocionalno neuravnovešenost, neustrezne igre glede na starost . . .

V vrtcu vzgojiteljice opazijo odstopanja, saj so manj uspešni pri opravljanju nalog, posebno v mali šoli. Pogosto so vedenjsko problematični, ker se od njih zahteva več, kot zmorejo, in se na pritiske odzovejo z neustreznim vedenjem. Pritiski doma in v okolju sprožajo tudi čustvene motnje. V osnovni šoli imajo večje učne težave.

Delo z otroki. Delo z lažje duševno manjrazvitimi otroki je vezano na učenje z intenzivnim vplivom na vsa čutila, konkretne materiale, uporabo znanja v novih situacijah s prehodom od znanega k neznanemu in na pogostejša ponavljanja.

Pri ambulantni obravnavi še posebej spodbujamo ročne spretnosti, ob katerih se razvijajo tudi intelektualne sposobnosti (npr.: razporejanje predmetov po barvi, nizanje v zaporedju . . .). Večina petletnih otrok še ne imenuje osnovnih barv, zato jih je treba v tem uriti. Razvijati je treba količinske predstave (1, 2, veliko, malo, štetje je bolj mehanično).

V prostorski orientaciji se urijo ob različnih didaktičnih igrah. Orientacije levo-desno v predšolskem obdobju ne obvladajo.

Težave imajo pri grafomotornih zaposlitvah. Okorno in trdo drže pisalo, neradi rišejo, figure so zelo enostavne. Potrebujemo zanimive in smiselne vaje. Skromno je tudi splošno znanje in je omejeno bolj na domače okolje. Pritegne jih le zanimiv, enostaven slikovni material, ob katerem razširjajo znanje. Staršem sproti svetujemo primerne igre in zaposlitve.

Otroci s specifičnimi učnimi težavami

Zanimivo je tudi delo z normalno inteligentnimi otroki, pri katerih predvidevamo specifične učne težave. Otroci s specifičnimi učnimi težavami so normalno inteligentni otroci, ki imajo različne sposobnosti delno okrnjene in imajo težave pri šolskih zaposlitvah. Pogosto kažejo tudi nekatere posebnosti v vedenju in odzivanju, zaradi tega so tudi težje prilagodljivi.

Otrokove težave izvirajo iz razvojnih posebnosti ali iz posebnosti v delovanju osrednjega živčevja.

Ocenjujejo, da ima 10% normalno inteligentnih otrok specifične učne težave, resne specifične učne težave pa 3% šoloobveznih otrok.

Otroci, pri katerih je pričakovati specifične učne težave, imajo nekatere od naslednjih značilnosti:

- zakasnel govorni razvoj,
- motnje v prostorski orientaciji,
- nedojemanje količine,
- levičnost,
- grafomotorno in ročno nespretnost,
- gibalno nespretnost,
- psihomotorni nemir in zato motnje koncentracije.

Pri otrocih s takšnimi težavami je treba poiskati bolj razvita področja in ob teh razvijati šibkejša. Ob delu jih je treba vzpodbujati in hvaliti. Težave omilimo z urjenjem okrnjenih spretnosti ob zanimivih didaktičnih igrah in pestrih zaposlitvah.

Starši večidel upoštevajo nasvete in delajo z otrokom tudi doma. Vse to pripomore k večji otrokovi uspešnosti v šoli in v življenju sploh.

LITERATURA

1. Kos-Mikuš A. Otroci s specifičnimi učnimi težavami. Ljubljana: Univerzum, 1979.
2. Zovko G. Specijalna pedagogija. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, 1974.
3. Bahar A, Koman M, Koželj T. Razvijanje senzomotoričnih in govornih sposobnosti otrok. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1979.